

О.І. Вікарчук, к.е.н., завідувач кафедри
економіки та менеджменту
Житомирського державного університету імені Івана Франка

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИВАННЯ В ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Розглянуто актуальні питання стратегічних аспектів інвестування в інноваційній сфері. Автор робить акцент на проблемах інвестиційної активності, розвитку підприємницької діяльності, пропонує шляхи їх розв'язання. Особливу увагу приділено проблемам розвитку інвестиційно-інноваційної сфери.

The author touches upon some actual problems of strategic aspects of investing in innovative sphere. Much attention is paid to the development of investing and business activity. The author suggests some ways of solving above-mentioned problems.

Постановка проблеми. Розглядаючи суперечності соціально-економічного розвитку України, вкрай важливо визначити чинники, що характеризують цей процес, а отже, мають негативний чи позитивний вплив. Одним із найсуттєвіших чинників впливу є соціально-економічна політика уряду та її складові: фінансова, бюджетна, грошово-кредитна політика. Реалізація будь-якої політики зумовлює необхідність обґрунтування стратегічних і тактичних цілей, в іншому разі політика має ситуативний, а як результат – суперечливий характер. Конкретизація цілей, визначення пріоритетів дає змогу сконцентрувати адміністративний і економічний потенціали на їх реалізацію. У цьому контексті особливої ролі набуває визначення стратегії як ідеологічної основи реалізації стратегічних цілей політики уряду.

Аналіз реалізації інноваційно-інвестиційної стратегії в країнах із розвиненою ринковою економікою свідчить про її позитивний вплив на процеси соціально-економічного зростання, стабілізацію, структурну перебудову, інноваційне оновлення виробництва.

Відомо, що інвестиції та інновації взаємопов'язані і взаємодіють, але ефект досягається лише тоді, коли основні обсяги інвестицій спрямовані на технологічну структуру економіки, що забезпечує пріоритетний розвиток вищих технологічних укладів. Якщо інвестиції за своєю структурою не відповідають технологічній структурі виробництва і не спрямовані на її поліпшення, то вони перестають бути базою для економічного розвитку. Саме така тенденція спостерігається в економіці України.

Цей науковий напрям досліджують такі відомі українські вчені, як В. Геєць, А. Чухно, А. Шегда, В. Базилевич, В. Осецький.

Метою статті є дослідження існуючих економічних аспектів, які спрямовують інвестиції в інноваційний сектор економіки країни.

Виклад основного матеріалу. Одним із найпоширеніших економічних інструментів є бюджетні інвестиції, які повинні стимулювати інноваційні напрями економіки та створювати ланцюжковий ефект в економіці щодо активізації інвестиційних процесів.

З огляду на визначення категорії "інвестиція", до бюджетних інвестицій можна віднести видатки на економічну діяльність та видатки на фундаментальні дослідження. Розглядаючи бюджетні видатки на економічну діяльність, які переважно спрямовуються в інфраструктурні об'єкти, в певні галузі економіки та в діяльність державних підприємств, не можна стверджувати, що вони не мають інноваційної складової, оскільки із самого визначення категорії "інновація" випливає, що це інтелектуальний продукт, який комерціалізовано, тому державі слід створити належні (необхідні) умови для прийняття ринком інноваційної продукції. Це стосується оновлення основних фондів підприємств, виробництва інноваційної продукції, активного споживання інноваційних продуктів як на промисловому, так і споживчому ринках. Якщо видатки на фундаментальні дослідження спрямовуються саме на створення інноваційної продукції, то видатки на економічну діяльність мають спрямовуватися на активізацію споживання інноваційного продукту у

промисловості та створення сприятливих умов для залучення приватних інвестицій в інноваційні галузі економіки [4].

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної та соціальної політики. Воно визначається показниками економічного і соціального розвитку України, державними і регіональними програмами розвитку народного господарства, державними і місцевими бюджетами, передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності. При цьому створюються пільгові умови для інвесторів, що здійснюють інвестиційну діяльність у найважливіших для задоволення суспільних потреб напрямках – насамперед, у соціальній сфері; у сфері технічного і технологічного вдосконалення виробництва; створення нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту; впровадження відкриттів і винаходів у агропромисловому комплексі; у виробництві будівельних матеріалів; у галузі освіти, культури, охорони навколишнього середовища і здоров'я. Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності та контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками цієї діяльності [5]. Управління державними інвестиціями здійснюється державними і місцевими органами державної влади й органами управління та включає планування, визначення умов і виконання конкретних дій щодо інвестування бюджетних і позабюджетних коштів. Рішення стосовно державних інвестицій приймаються на підставі прогнозів економічного та соціального розвитку країни, схем розвитку розміщення продуктивних сил, цільових науково-технічних і комплексних програм та техніко-економічних обґрунтувань, що визнають доцільність цих інвестицій. Метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни. Враховуючи обмеженість державних коштів, виникає нагальна необхідність вибору пріоритетних напрямків щодо залучення

бюджетних інвестицій, а також підвищення ефективності їх використання, зокрема, спрямування їх в інноваційні точки розвитку. Враховуючи досвід розвитку економіки в Україні, слід зауважити, що саме бюджетні інвестиції мають призначатися для напрямів, що визначають інноваційний розвиток економіки. На жаль, упродовж останніх років не було запропоновано чіткого визначення пріоритетних напрямів щодо використання бюджетних інвестицій. Треба враховувати, що бюджетна політика впливає не лише на розвиток державного сектора, а й усієї економічної системи загалом. Зокрема, прийняті параметри податкової політики прямо або опосередковано впливають на розвиток підприємницької діяльності, інвестиційної активності, кредитування фізичних та юридичних осіб, інфляційні процеси, динаміку процентних ставок, курс національної валюти, зовнішньоекономічні відносини.

Постіндустріальні країни здійснюють фінансування галузей освіти у значних обсягах. Особливість інтелектуального капіталу полягає в тому, що його використовують країни, які мають високий загальний рівень життя. Інвестиції в інтелектуальний капітал прирівнюються до інвестицій в основний капітал, тому інтелектуальний капітал на сьогодні став головною продуктивною силою розвитку суспільства.

Провідні держави світу виділяють із державного бюджету на розвиток освіти дедалі більше коштів, розуміючи стратегічну перспективу цих витрат. Структура джерел фінансування освіти свідчить про значимість бюджетного фінансування вищих навчальних закладів як у країнах із ліберальною ринковою економікою (США, Англія), так і в традиційно орієнтованих економіках (Західна Європа, Скандинавські країни). Видатки органів державної та місцевої влади на фінансування вищих навчальних закладів у Нідерландах, Німеччині, Канаді становлять 70–95 % у структурі джерел фінансування [1].

Використання коштів місцевих бюджетів зумовлене рівнем децентралізації фінансових ресурсів: що більше коштів залишається місцевим органам влади, то вищий обсяг фінансування сфери освіти.

Вважаємо необґрунтованою, а отже, такою, що суперечить стратегії соціально-економічного розвитку й національним інтересам України у формуванні інтелектуального капіталу, пропозицію щодо скасування бюджетного фінансування державних закладів вищої освіти та самофінансування освіти ВНЗ. Навпаки, аналіз досвіду розвинених країн переконує в необхідності збільшення фінансування освіти випереджувальними темпами порівняно із зростанням ВВП з огляду на сучасний етап формування економічних знань.

Окрім галузей соціально-культурного призначення, передбачено державну інвестиційну підтримку ряду галузей, а саме: паливно-енергетичного комплексу, зокрема вугільної промисловості; розвитку та утримання мережі автомобільних доріг із пріоритетним розвитком міжнародних транспортних коридорів та доріг у сільській місцевості; суднобудівної галузі; програм утилізації боєприпасів; ракетно-космічної галузі та літакобудування; науково-технічних та інноваційних проєктів; енергозберігаючої техніки та технологій. Наведений перелік галузей та напрямів економічної діяльності свідчить про відсутність чітких державних пріоритетів, які мають бути профінансовані за рахунок державних коштів. Під час аналізу та вибору пріоритетних напрямів має бути враховано вплив інвестицій на економіку в цілому, тобто всі так звані зовнішні та внутрішні ефекти державних інвестицій, а не тільки їх рентабельність на рівні окремих інвестиційних проєктів або державних програм. Такий підхід сприятиме посиленню впливу бюджетних інвестицій на інноваційний розвиток країни. Так, в Житомирській області значне збільшення обсягу інвестицій в основний капітал сприяло розвитку галузей, які забезпечують виробництво продукції інноваційного спрямування. Випереджальними темпами зросло інвестування в оброблення металів (22,6 %), у машинобудування (12,2 %).

Обсяг інвестицій в основний капітал зріс на 30,1 %, реалізація інвестиційних проєктів дозволила залучити 12,6 млн. доларів, з яких 5,7 млн. доларів, або 45 %, іноземні. За рахунок цих коштів створено 632 нових та збережено 531

існуюче робоче місце. Загалом в області створено 32,3 тис. нових робочих місць, працевлаштовано 39,8 тис. осіб, що на 7,1 % більше, ніж у 2006 році [3].

У "Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2007 рік" для забезпечення позитивних структурних зрушень на інноваційній основі визначено такі пріоритети: запровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку за рахунок випереджального розвитку високотехнологічних галузей та виробництва наукоємної, енергозберігаючої, експортоорієнтованої продукції; зміцнення транзитного потенціалу держави; розвиток високоефективного конкурентоспроможного на внутрішньому і зовнішньому ринках аграрного сектора; створення довгострокових умов енергетичної безпеки України; створення інституційних умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Пріоритетними для інвестицій поки що залишаються галузі економіки, що перебувають у стагнації, – це сільське господарство, вугільна промисловість, гірничо-металургійний комплекс, які, безперечно, відіграють вагомую роль у розвитку економіки країни, але, з позицій орієнтації на інноваційну модель розвитку, навряд чи можуть належати до пріоритетних.

Досліджуючи структуру інвестицій, можна зауважити, що значно зменшилася частка підприємств, які здійснювали інновації в технології, в тому числі і в ресурсозберігаючі. Хоча впродовж останніх років і спостерігалось зменшення частки збиткових підприємств, проте тенденція до цього залишається. Низька рентабельність основної частини підприємств разом із збитковістю значної частини підприємств зумовлюють: по-перше, низьку ефективність економіки, а по-друге, той факт, що велика кількість суб'єктів господарської діяльності не бере активної участі у формуванні дохідної частини бюджету. Виявляється, що на частку підприємств третього технологічного укладу припадає 83 % капіталовкладень, а четвертого – лише 10 % [2]. Але структура інвестицій має бути такою, щоб забезпечити стрімкий розвиток підприємств і галузей вищих технологічних укладів. Лише в такий спосіб можна поліпшити структуру економіки, збільшити частку високотехнологічних

виробництв, а отже, підвищити ефективність економіки, збільшити доходи бюджету, зміцнити джерела економічного і соціального розвитку країни.

Висновок. За умови визначення чітких пріоритетних напрямів інвестування в інноваційні сектори економіки за рахунок бюджетних інвестицій держава сприятиме розвитку нових прогресивних галузей, які мають забезпечити докорінні структурні зрушення в економіці. До них здебільшого належать молоді галузі економіки, що швидко розвиваються, виводять країну на вищий рівень технологічного укладу і сприяють підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Участь держави дасть змогу розвивати ці галузі випереджальними темпами і у такий спосіб якісно змінювати міжгалузеву структуру виробництва, впливати на пропорції між галузями промисловості і сферами національної економіки.

Література

1. Борщ Л. М. Інвестиції в Україні: стан, проблеми і перспективи. – К.: Знання, КОО, 2002. – 318 с.
2. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. – К.: Наук. думка, 1998. – 390 с.
3. Крейдич І. О. До питань про інвестиційну привабливість регіонів // Економіст. – 2000. – №9. – С.46 – 48.
4. Савчук О. В. Теорія і практика оцінки ефективності інвестицій в Україні // Економіка України. – 2003. – №12. – С. 19-25.
5. Экономика Украины: стратегия и политика долгосрочного развития / Под ред. В. М. Гейца. – К.: Ин-т экон. прогнозирования; Феникс, 2003.